

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 20/2013 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 24 päivänä syyskuuta 2013 lähettäessään hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta (HE 113/2013 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi hallintovaliokuntaan samalla määrännyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Arto Salmela, valtiovarainministeriö
- apulaisosastopäällikkö Olli Kerola, sosiaali- ja terveysministeriö
- kehittämisspäällikkö Jouko Heikkilä, Suomen Kuntaliitto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentti alennettavaksi 29,57 prosenttiin. Kuntien valtionosuuksia vähentävät muun muassa kotikuntaa vailla olevien EU- ja ETA-alueen kansalaisten terveydenhuollosta aiheutuneiden kustannusten korvaaminen kunnille sekä lääkintä- ja lääkärihelikopterien rahoittaminen valtion varoista. Lisäyksenä muutoksessa on otettu huomioon muun muassa vanhuspalvelulain toteuttamiseen tarkoitettu 54,3 prosentin valtionosuus (27 milj. euroa) sekä oppilas- ja opiskelijahuoltoon suunnattava valtionosuuksien lisäys (vuositasolla 13 milj. euroa). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan keskitetyn työmarkkinaratkaisun kuntien verotuloihin aiheuttamat muutokset otetaan

huomioon myöhemmin annettavassa täydentävässä esityksessä.

Muutoksessa on otettu huomioon kehyspäättöksen mukainen 362 miljoonan euron leikkaus kuntien valtionosuuksiin. Valiokunta toteaa, että valtionosuuksien leikkaus korostaa entisestään valtionosuuksien kohdentamisesta kunnissa tehtävien päätösten merkitystä. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei kuntien rahoitusosuuden kasvu johda ennalta ehkäisevien sosiaali- ja terveyspalvelujen heikentämiseen, vaikka niistä saatavat säästöt tulevat viiveellä.

Valiokunta on huolissaan sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten nopeasta kasvusta ja kuntien mahdollisuuksista huolehtia lakisääteisistä tehtävistään. Julkisen talouden kestävyysparantamiseksi hallitus on linjannut, että kuntien toimintamenoihin tavoitellaan miljardin

StVL 20/2013 vp — HE 113/2013 vp

euron säästöjä kuntien lakisääteisiä tehtäviä ja velvoitteita vähentämällä. Valiokunta viittaa talousarvioesityksestä antamaansa lausuntoon (StVL 17/2013 vp), jossa se piti välttämättömänä, että sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien ja velvoitteiden arvioinnissa otetaan kustannusvaikutusten ohella huomioon vaikutukset kansalaisten hyvinvointiin ja terveyteen sekä sosiaalisten perusoikeuksien toteutumiseen.

Valiokunta toistaa käsityksensä siitä, että myös kuntatalouden kannalta on keskeistä kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennetta ja vahvistaa ennalta ehkäiseviä palveluja.

Valiokunta pitää lisäksi kunta- ja palvelurakennemuutoksen onnistumisen kannalta tärkeänä, että valtionosuusjärjestelmää selkeytetään ja kehitetään palvelurakennemuutusta tukevalla tavalla.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14 päivänä marraskuuta 2013

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Rehula /kesk
vpj. Anneli Kiljunen /sd
jäs. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr
Johanna Jurva /ps
Laila Koskela /ps
Merja Kuusisto /sd
Sanna Lauslahti /kok

Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Hanna Mäntylä /ps
Hanna Tainio /sd
Lenita Toivakka /kok
Anu Urpalainen /kok
Anu Vehviläinen /kesk
Erkki Virtanen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Perussuomalaiset ovat erittäin huolissaan kuntien valtionosuuksiin tehtävistä leikkauksista. Kunnat eivät pysty toteuttamaan peruspalveluitaan leikkausten jälkeen. Tällä hetkellä kuntien tehtävät ja käytettävissä olevat rahat eivät ole tasapainossa. Kunnille on sysätty vuosi vuoden jälkeen ilman asianmukaista rahoitusta lisää tehtäviä ja vaatimuksia valtiovallan toimesta. Nyt hallituksessakin on havahduttu siihen, että tämä tie on kestämaton, ja budjettiriihen yhteydessä sovitussa rakennepaperissa hallitus on aloittamassa kuntien tehtävien karsinnan. Kuntien talous on luonnollisesti saatava tasapainoon, ja kuntien tehtävissä sekä byrokratiassa on takuulla karsittavaa. Perussuomalaiset eivät kuitenkaan hyväksy sellaista tehtäväkarsintaa, joka johtaa eriarvoistumisen kasvuun.

Kuntien rahoitusosuus peruspalveluihin on kasvamassa noin miljardilla eurolla. Hallitus on esittänyt kuntien tehtävien karsimista, mutta tosiasiaa kuntien tehtävien määrä ja niiden vaatima rahoitus ovat kasvamassa. Esimerkiksi erittäin tärkeä oppilashuoltolaki ja sen tuomat lisäkustannukset eivät ole linjassa sen toteuttamiseksi osoitettuun valtionosuuteen. Samoin käy vanhuspalvelulain sekä lastensuojelun kehittämisen kohdalla. Monet tärkeät hankkeet ja parannukset ovat vaakalaudalla, sillä kunnilla ei ole varaa niiden toteuttamiseen. Paineita kuntatalouden sekä peruspalveluiden tulevaisuuteen luo myös epäselvä ja kestämaton tilanne sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutosten kohdalla, jonka vaikutus- ja kustannusarvioinnit ovat puutteelliset ja toteutumisen sekä aikataulu hyvin epävarmoja.

Kuntien peruspalvelujen valtionosuuksista ollaan siirtämässä opiskelijavalintapalveluiden ylläpidon turvaamiseksi yli kolme miljoonaa euroa Opetushallituksen toimintamenoihin. Perussuomalaiset eivät näe, että opiskelijavalintapalveluiden ylläpito olisi ensisijaisesti kuntien tehtävä tai että nämä toimet hyödyttäisivät kuntia.

Perussuomalaiset pitävät muutoinkin tärkeänä, että kuntien peruspalvelujen valtionosuuksien käyttötarkoitus pysyy selkeänä ja ennakoitavana.

Perussuomalaiset haluavat muistuttaa, että julkiset palvelut vaikuttavat eriarvoisuuteen tällä hetkellä jopa enemmän kuin 1990-luvulta lähtien kasvaneet tuloerot. Julkisten palveluiden saatavuus on yksi tärkeimmistä yhteiskunnallisen tasa-arvon mittareista, ja Suomen terveydenhuolto on viime vuosina luisunut OECD:n tutkimuksen mukaan kohti suurempaa epätasa-arvoa. Rikkaiden ja köyhien terveyserot ovat Suomessa jo nyt länsimaiden jyrkimpiä. Suunnitellut leikkaukset tulevat vain pahentamaan tilannetta.

Kuntien valtionosuuksien leikkaukset yhdistettynä väestön ikääntymisestä johtuviin kustannuspaineisiin ja kuntien tehtävien lisäämiseen aiheuttavat kunnille painetta sekä nostaa veroprosenttejaan että leikata palveluistaan. Kuntien palveluita eniten tarvitsevat vähäosaiset, lapset, nuoret ja vanhukset. Hallitus päätöksillään tietoisesti vaikeuttaa heidän asemaansa tietäessään, että kunnilta loppuvat vaihtoehdot talouspaineiden edessä. Hallituksen toimet käytännössä pakottavat kuntia liittymään yhteen. Pakkoliitokset ja liiallinen keskittäminen vievät sosiaali- ja terveyspalvelut kuntalaisilta yhä kauemmaksi, eivätkä perussuomalaiset tue tällaista palvelujen heikentämistä. Perussuomalaiset olisivatkin valmiita panostamaan kuntien valtionosuuksiin 300 miljoonaa euroa hallitusta enemmän.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14 päivänä marraskuuta 2013

Hanna Mäntylä /ps
Laila Koskela /ps
Johanna Jurva /ps

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Valtionosuusjärjestelmän perustarkoituksena on tukea kuntien toimintakykyä suoriutua lakisääteisistä velvoitteista. Vuosikymmenten aikana perustuslaista on johdettu ns. rahoitusvastuun periaate, jolloin valtiiovallan on kannettava vastuunsa kuntien järjestämismääräysten säilytettävien tehtävien rahoituksesta.

Kuluvalla vaalikaudella valtionosuusjärjestelmän peruseriaatteen ovat hämärtyneet. Hallituksen kuntapalvelujen rahoitukseen kohdistamat säästöpäätökset vuosille 2012—2017 ovat tällä hetkellä yhteensä 6,6 miljardia euroa. Ensi vuonna toimeenpannaan hallituksen vuosien 2012 ja 2013 kehysriihissään tekemät säästöpäätökset, jotka leikkaavat kuntapalveluista yhteensä 362 miljoonaa euroa. Vuoden 2011 tasoon nähden ensi vuonna leikataan vuositasolla yhteensä 1 118 miljoonaa euroa, mikä kasvattaa kuntien omavastuuosuutta 4,54 prosenttiyksiköllä verrattuna tilanteeseen vaalikauden alussa. Kuntien omavastuuta peruspalvelujen rahoituksessa kasvattavat myös opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuuksien indeksikorotusten jäädytykset.

Peruspalvelujen valtionosuusmomentista on tullut hallituksen harjoittaman leikkauspolitiikan pääasiallinen kohde. Tähän mennessä jopa puolet hallituksen tekemistä säästöpäätöksistä on kohdistunut kuntien valtionosuuksiin eli lakisääteisien kuntapalvelujen rahoitukseen. Kun muissa kohteissa hallitus on vetänyt tekemiään säästöpäätöksiä takaisin, kuntien kohdalla tilanne on huomattavasti karumpi. Jopa uusia leikkauslistoja on väläytelty ensi kevääksi. Ei voida puhua vastuunkannosta, vaan vastuuttomuudesta, kun asiaa tarkastellaan järjestämismääräysten säilytettävien kuntien sekä julkisia palveluja tarvitsevien kuntalaisten kannalta.

Kriisitietoisuuden puutetta kuvaa, että historiallisen suurista valtionosuusleikkauksista huolimatta hallitus on määrännyt kunnille joka vuosi uusia tai laajenevia velvoitteita. Vanhuspalve-

lulain toimeenpanoa lukuun ottamatta valtionosuusprosentti uusille tehtäville ei ole ensi vuodelle hallitusohjelman kirjausten mukainen eli vähintään puolta laskennallisista kustannuksista.

Hallituksen kuntapalvelujen rahoitukseen kohdistamissa säästöpäätöksissä ei ole huomiotu lainkaan sosiaali- ja terveydenhuollon lähivuosien näkymiä eikä heikentyneestä työllisyydestä johtuvaa kuntien hiipunutta verotulokasvua. Valtavat valtionosuusleikkaukset pakottavat kunnat säästöihin, jotka viime laman aikana kohdistuivat erityisesti ennalta ehkäiseviin sosiaalipalveluihin. Se näkyy yhä ihmisten pahoinvointina.

Vastapainoksi ylisuurille rahoitusleikkauksille ja avuksi kunnille hallitus on tarjonnut epäselvinä vellovia kunta- ja sote-uudistuksia sekä kuntien velvoitteiden karsimista miljardilla eurolla. Onnistuessaankin tällä hetkellä sekasortoisina etenevät uudistukset vaikuttavat vasta pitkällä aikavälillä, aikaisintaan kuluvan vuosikymmenen lopulla. Kuntien ahdinko koskee kuitenkin jo tätä hetkeä.

Kuntien kannalta tilanne on vaikeutumassa lähivuosina jo kestäättömäksi. Valtion ja kuntien yhteistyönä laatimassa peruspalveluohjelmassa vuosille 2014—2017 todetaan, että kuntien vastuulla olevien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen menot kasvavat 1 054 miljoonalla eurolla pelkästään väestömäärän ja ikärakenteen muutosten vuoksi. Samalla ajanjaksolla hallitus leikkaa kunnilta valtionosuuksia yhteensä 1 982 miljoonaa euroa.

Valtionosuusrahoituksen vuosittain kohdenetetut miljardileikkaukset merkitsevät jokaisessa Suomen kunnassa kasvavia paineita kunnallisveron suuriin korotuksiin, lisävelan ottoon ja palvelujen karsimisiin. Peruspalvelujen rahoitus pohja on romahtamassa. Viime kädessä tilanteesta kärsivät kuntapalveluja tarvitsevat kuntalaiset. Sotku on jäämässä seuraavan hallituksen siivottavaksi.

Hallitus on omalta osaltaan romuttamassa kuntien taloudellisia edellytyksiä ihmisille tärkeiden peruspalveluiden tuottamiseen. Yhdessä yleisen taloudellisen tilanteen heikentymisen kanssa vaikeuksissa ovat kaupungit ja kunnat koosta tai sijainnista riippumatta.

Rakenteelliset uudistukset palvelujen tuottamis- ja rahoitustavoissa ovat välttämättömiä. Talouden ahdinko osaltaan lisää painetta uudistusten aikaansaamiseksi. Hallituksen lyhytnäköinen kuntapolitiikka yhdistettynä päätöksentekokyvyttömyyteen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksessa vain vauhdittaa peruspalvelujen rapautumista. Kunnat on saatettu epävarmuuden tilaan, ja monilla alueilla täysin vält-

tämätön kehittämistyö on pysähtynyt. Asiantuntijoiden varoituksille ei ole annettu eikä anneta arvoa tilanteessa, jossa keskustan esittämällä kotikunta-maakuntamallilla voitaisiin tehdä nopeastikin tarvittava suunnanmuutos.

Hallintovaliokunnan on mielestämme mietinnössään ehdotettava kuntien valtionosuuksiin esitetyt heikennykset hylättäviksi.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14. päivänä marraskuuta 2013

Juha Rehula /kesk
Anu Vehviläinen /kesk